

RECENTE CĂRȚI REFERITOARE LA BASARABIA ANILOR 1918 ȘI 1924 ȘI TRANSNISTRIA ANILOR 1941-1944

Stoica LASCU

În ultimele trei decenii, după obținerea Independenței (la 27 august 1991, în procesul de dezmembrare a U.R.R.S.), Republica Moldova s-a afirmat în multiple planuri – economice, culturale și național-identitare –, pe drumul său spre o dorită modernitate europeană, presărat de notabile realizări.

În acest cadru, cunoașterea trecutului său istoric, *sine ira et studio*, este o sarcină de care istoricii de la Chișinău – dar și cei din Țară – se achită cu mari responsabilități științifice și naționale. Astfel încât menționarea unora dintre titlurile și tematicile subsumate Istoriografiei moldave reprezintă un demers deloc facil. (În urmă cu mai mulți ani am avut prilejul de a realiza o sinteză a Istoriografiei moldave, publicată într-o revistă de la New York – *Contemporary Historiographical Landmarks of the Romanian Space between Prut and Dniestr – Bessarabia (1812-1940)*, în „Symposium” [New York: The Romanian Institute of Orthodox Theology and Spirituality], Vol. XXVIII, Nr. 1, 2021, pp. 77-138.)

Totuși, vom încerca, în aceste rânduri – în suita preocupărilor de a aduce la cunoștința celor interesați teme istorice mai puțin cunoscute, și chiar controversate, din trecutul ansamblului poporului român în secolul al XX-lea –, în a atrage atenția asupra câtorva valoroase titluri, apărute în vremea din urmă.

Două dintre ele – semnate de Ion Giurcă (din București) și, respectiv, Vitalie N. Ciobanu (din Chișinău) – au fost lansate recent, la Pitești, în cadrul *Sesiunii Naționale de Comunicări Științifice dedicată Zilei Arhivelor Militare* (23-25 iulie 2025) – edițiunea din acest an s-a desfășurat sub genericul *Armata Română pe fronturile celui de-al Doilea Război Mondial (1941-1945). 80 de ani de la încheierea ostilităților* (comunicările prezentate sunt încorporate într-un masiv volum, prezentat la deschiderea manifestării – 814 pp.).

Ele sunt două monografii ce abordează – cercetare și editare independentă una de alta! –, practic, aceeași tematică – *anul 1918 din punct de vedere militar și social-politic în istoria teritoriului românesc dintre Prut și Nistru* (gubernie rusească între 1812 și 1917/1918), revenit în cadrul Statului Român prin Unirea proclamată la 27 martie 1918.

Ambele aparțin, cum se vede, a doi istorici militari, binecunoscuți prin cercetările și editările lor științifice.

Profesorul universitar **Ion Giurcă** (colonel în rezervă) (n. 1953, Avrămeni-Botoșani), absolvent și al Facultății de Istorie a Universității din București (1992), doctor în Științe Militare; fost profesor la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, respectiv la Universitatea „Hyperion” din București, conducător de Doctorat; este autor a zeci de studii și articole privind istoria militară a românilor din prima jumătate a secolului XX, ca și editor de documente;

dintre numeroasele cărți, cităm aci: *1917. Reorganizarea armatei române* (1999), *Divizia 9 Mărășești. 1879-1999* (1999; coautor), *Anul 1940. Drama României Mari* (2000), *Comandamentele strategice române în acțiune (1859-1947)* (2000; coautor), *Cedarea și evacuarea Cadrilaterului în anul 1940* (2010; coautor), *Statul Major General Român (1859-1950). Organizare și atribuții funcționale* (2012; coautor), *Mareșali ai României* (2013; coautor), *Armata română de la București la Mărășești. 1916-1917* (2017), *Armata Română în Războiul de Întregire. Campaniile din anii 1916 și 1917* (2018), *Trei luni în Pocuția. Acțiuni ale Diviziei 8 Infanterie (22 mai-4 august 1919)* (2019), *Generalul Ernest Broșteanu. Eliberator al Basarabiei* (2020); ș.a.

Cercetătorul științific **Vitalie N. Ciobanu** (n. 1967, Ciuciulea/Republica Moldova; colonel /rez./), președinte al Asociației de Istorie Militară din Republica Moldova (2000-2020), directorul Agenției pentru Știință și Memorie Militară, fondator (1999) al revistei „Cohorta”, absolvent al Facultății de Istorie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, doctor în Istorie;

Este autor de studii și cărți cu tematică militară, precum: *În memoria eroilor căzuți la Nistru* (1992; coautor), *Militarii basarabeni 1917-1918. Studiu și documente* (Chișinău, 2010), *In Memoriam. In Memory of the Heroes Who Fell at the Nistru* (1992) (Chișinău, 2012; coautor), *Impactul Primului Război Mondial asupra județelor istorice ale Basarabiei. I. Județul Orhei în documente și statistici de epocă; II. Județul Soroca în documente și statistici de epocă* (Chișinău, 2021; coautor), *Constituirea și evoluția armatei naționale a Republicii Moldova. Repere documentare* (Chișinău, 2021; coautor), *Album [Bilingv]. Armata Republicii Moldova. The Army of the Republic of Moldova* (Chișinău, 2021), *Impactul Primului Război Mondial asupra județelor istorice ale Basarabiei. Județul Bălți în documente și statistici de epocă* (2024; coautor).

Așa cum lesne se poate vedea din sumarele celor două volume – ambele apărute la Chișinău –, componenta militară a problematicei este preeminentă.

Substanțiala monografie a profesorului **Ion Giurcă**, cu titlul *1918. Unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna. Aspecte politice, economice, culturale și militare* este impozantă – are 624 pp. (este împănată cu ilustrații, facsimile, hărți, tabele) – și oferă, în premieră în Istoriografia noastră, o imagine de ansamblu asupra Basarabiei anului 1918; așa cum relevă în *Cuvânt introductiv* – subintitulat *Basarabia în drumul către unitatea națională: perspective istorice, politice și militare* (pp. 9-11) – rectorul Universității de Stat din Moldova, conferențiar universitar, doctor în Istorie Igor Șarov, ea reprezintă „o remarcabilă contribuție istoriografică, care abordează cu meticulozitate un subiect de importanță majoră pentru istoria noastră: unirea Basarabiei cu România, de la 1918. Actul istoric – esențial pentru configurarea granițelor României Întregite – este privit dintr-o perspectivă complexă, ce aduce în lumină nu doar evenimentele politice, ci și contextul economic, cultural și militar care au favorizat realizarea idealului național pentru românii basarabeni” (p. 8); și tot el accentuează: „Ca istoric, consider această lucrare o lectură esențială pentru toți cei interesați de istoria României Întregite și de evoluțiile politice și militare ale secolului al XX-lea. Este o lucrare care, prin valoarea sa documentară și prin rigoarea analizei, va rămâne un reper în cercetarea istorică” (p. 11).

Conținutul volumului, segmentat tematic, cu titluri subtematice explicite, este următorul: Abrevieri și acronime (p. 8). Cuvânt introductiv. *Basarabia în drumul către unitatea națională: perspective istorice, politice și militare* (pp. 9-11) [de] Igor Șarov Conferențiar universitar, doctor în istorie, rector al Universității de Stat din Moldova. *Introducere* (pp. 12-22). *Situația politică și militară între Carpații Orientali și Nistru la începutul anului 1918* (pp. 23-41). *Primul pas spre Unire* (pp. 42-72). *Structuri de conducere implicate în restabilirea ordinii între Prut și Nistru* (pp. 73-96). *Acțiuni ale forțelor terestre, navale și aeriene la est de Prut* (pp. 97-238). *Tranzitul spațiului dintre Prut și Nistru de către trupe germane și austro-ungare* (pp. 239-258). *Unirea R.D. Moldovenești cu Mama Sa România* (pp. 259-277). *Reacții ale autorităților ucrainene față de Actul Unirii* (pp. 279-301). *Personalități ale culturii și artei românești la est de Prut în anul Unirii* (pp. 302-338). *O singură armată* (pp. 339-355). *O singură biserică* (pp. 356-384). *Constituirea și activitatea Comisariatului General al Basarabiei* (pp. 385-408). *Trupe române între Prut și Nistru după Unire* (pp. 409-437). *Reintrarea României în război* (pp. 438-465). *Relațiile Armatei Române cu ofițeri și trupa din Armata Rusă* (pp. 466-477). El este

întregit de atât de utilele componente, specifice unei lucrări autentice științifice: *Lista anexelor* (pp. 479-480). *Anexe* (pp. 481-582). *Bibliografie* (pp. 583-590). *Indice de nume* (pp. 591-606). *Coliță Foto* (pp. 607-624).

Așa cum spune autorul în *Introducere*, „Fără a exagera locul și rolul structurilor militare în realizarea unirii R.S. Moldovenești cu Țara, încercăm să evidențiem că acea prezență a asigurat ordinea grav afectată de acțiunea trupelor ruse bolșevizate, a bandelor ucrainene înarmate, cât și a unei părți a populației, în special a elementelor neromânești, dar și libertatea de acțiune structurilor legislative și executive constituite la Chișinău pentru conducerea destinului populației din teritoriile românești răpite în 1812 de către Imperiul Țarist” (p. 20); și tot el mărturisește că, „Elaborarea lucrării este o dorință mai veche, care s-a finalizat abia acum, după o amplă documentare în fondurile arhivistice de la București”.

Volumul se constituie într-o realizare remarcabilă a Istoriografiei noastre, o sinteză documentară a complexității situației regiunii dintre Prut și Nistru în primele luni de după Unirea hotărâtă de Sfatul Țării la 27 martie 1918.

*

Monografia istoricului militar **Vitalie N. Ciobanu**, *Armata Română și Basarabia ianuarie-martie 1918* – apărută tot în acest an, și tot la Chișinău –, este nu mai puțin consistentă (346 pp., format A4) și beneficiază, de asemenea, de ilustrații, facsimile, hărți, schițe și planșe.

Notă introductivă (pp. 5-7). *Prezențe militare românești în Basarabia anulului 1918. Istoriografia problemei* (pp. 7-36). *Contextul politic și militar al trimeriei trupelor române în Basarabia* (pp. 37-42). *Organizarea și misiunile Corpului VI Armata* (pp. 73-93), *Prima mare unitate românească în Basarabia: Divizia 11 Infanterie* (pp. 95-161). *Contribuția Diviziei 13 Infanterie la restabilirea ordinii în sudul Basarabiei* (pp. 163-199). *Participarea Diviziei 1 Cavalerie la operațiunile din nordul Basarabiei* (pp. 201-230). *Acțiunile Diviziei 2 Cavalerie în zona de sud-est a Basarabiei* (pp. 231-255). *Flota de operațiuni în luptele din sudul Basarabiei* (pp. 257-270). *Prezența Misiunii Militare Franceze în spațiul dintre Prut și Nistru* (pp. 271-290). *Dispozitivul trupelor române după pacea cu Puterile Centrale* (pp. 291-302). *Organizarea Comandamentului Militar teritorial al Basarabiei* (pp. 303-313). Și acest volum este întregit cu segmente indispensabile unei lucrări științifice: *Bibliografie* (pp. 315-320), *Indice geografic* (pp. 321-330), *Indice de nume* (pp. 331-337), *Indice tematic* (pp. 338-346).

Și pentru această monografie, caracterul de noutate tematică constituie o plăcută – și benefică, informațional – surpriză pentru cititor.

Cum se arată de harnicul slujitor al Muzei Clio,,Până în prezent, istoriografia a reflectat lacunar aspectele ce țin de contextul și oportunitatea trimiterii trupelor române în Basarabia, misiunea și acțiunile Armatei Române în teritoriul dintre Prut și Nistru, atitudinea militarilor români față de localnici și sacrificiul lor pentru eliberarea și apărarea populației basarabene pe parcursul anilor 1917-1918. În mare parte, este vorba de articole separate, care descriu parțial unele aspecte ale problemei, sau de studii generale, care referă în treacăt la această tematică. Nici după deschiderea arhivelor și declasificarea rezervelor speciale (fapt ce a schimbat oarecum situația în istoriografia din Basarabia) nu s-au elaborat lucrări de sinteză cu privire la rolul Armatei Române în eliberarea provinciei dintre Prut și Nistru, scrierile rezumându-se, în cea mai mare parte, la articole publicate în reviste de specialitate ori la culegeri ce fac referință îndeosebi la mișcarea socială și națională din teritoriu. Abia pe durata elaborării studiului de față a fost pusă în circuitul istoric a lucrare de pionierat dedicată rolului Armatei Române în Basarabia: volumul *Generalul Ernest Broșteanu. Eliberator al Basarabiei*, semnat de cunoscutul istoric militar Ion Giurcă. Studiul face referință la prezența în Basarabia a Diviziei 11 Infanterie și descrie cu lux de amănunte acțiunile marii unități în teritoriul din stânga Prutului” (p. 7).

Autorul chișinăunean al acestui volum, relevă, și el – ca și confratele său istoric militar de la București –, în *Notă introductivă*, că „Studiul este structurat pe baza unor axe tematice, reflectând desfășurarea și organizarea intervenției militare române în Basarabia. Primul compartiment oferă o privire critică asupra modului în care prezența militară românească din anii 1917-1918 în spațiul basarabean a fost tratată în istoriografie. Sunt analizate apoi contextul politic și militar care a precedat trimiterea trupelor, organizarea și misiunile Corpului VI Armată, precum și rolul cele-a revenit principalelor unități implicate: diviziile 11 și 13 infanterie, diviziile 1 și 2 cavalerie și flota de operațiuni. Lucrarea abordează și prezența Misiunii Militare Franceze în spațiul dintre Prut și Nistru, precum și organizarea ulterioară a dispozitivului militar român după încheierea păcii cu Puterile Centrale” (pp. 5-6).

Așa cum cititorul poate observa, structurarea lucrării este strict și bine delimitată cronologic; autorul însă întreprinde largi digresii – circumstanțiate tematicii (precum instructivele numeroase microbiografii ale unor personalități militare și politice, române/basarabene sau/și străine), ce concură la mai completa înțelegere a evenimentelor narate. Volumul vine să se alăture eforturilor confrăților autorului în a documenta cât mai minuțios

anul 1918 în istoria teritoriului dintre Prut și Nistru– rezultând o acribioasă contribuțiune istoriografică.

*

În cursul anului trecut, tematica circumstanțiată istoriei județelor românești dintre Prut și Nistru – *recte*, ale Moldovei de dincolo de Prut (numită și Basarabia), în cadrul României Mari/Întregite, așa cum s-a constituit ea în anul de grație 1918 – s-a îmbogățit cu o lucrare specioasă, prilejuită de centenarul unor evenimente ce au vizat, în septembrie 1924, subminarea național-teritorială a Regatului Român.

Prilej cu care, amintitul harnic istoric **Ion Giurcă** (împreună cu un alt istoric-arhivist militar, col.dr. în Istorie **Liviu Corciu**, director al Arhivelor Militare Naționale Române) a făcut să apară un alt substanțial (320 pp.) volum (la București: Editura Militară) de izvoare contemporane – *Tatar Bunar 1924. Documente* (deși nu este trecut pe foaia de titlu alături de cei doi, drd. Cosmina Lăzărescu este menționată, totuși, alături de cei menționați, la „Identificarea și selecția documentelor”). Structurarea acestui prețios testimoniu documentar este specifică unei asemenea întreprinderi istoriografice, unui asemenea demers istoriografic: *Cuvânt înainte* (pp. 7-15) [de] Ion Giurcă, Liviu Corciu. *Acronime și abrevieri* (p. 17). *Lista documentelor* (pp. 19-28: sunt 378 doc.). *Documente* (pp. 29-309). *Indice nume* (pp. 311-319). În primii ani după reîncadrarea, prin Actul Unirii de la 27 Martie 1918, în aria statalității românești – de la care fusese dislocată de către Imperiul Rus în 1812 –, spațiul românesc dintre Prut și Nistru/(Basarabia) a cunoscut o proces complex de integrare în structurile noi statale și civico-comportamentale, specifice românești și ale modernității. Nu era, însă, un proces lesnicios, dat fiind contextul și fundalul istoric. Așa cum arată, încă de la început, cei doi autori, „Evenimentul din septembrie 1924 a constituit *apogeul mișcării antiromânești organizate de autoritățile sovietice, ruse și ucrainene* (subl.n.), începând cu anul 1918, având ca centru de greutate nordul și sudul teritoriului dintre Prut și Nistru, cu o numeroasă populație alogenă, în mare parte bolșevizată, nemulțumită de noul statut, de cetățeni ai României, al cărei regim politic era considerat ca fiind în dezacord cu principiile politice și ideologice care îi călăuzeau.

Prin urmare, autorităților sovietice nu le-a fost dificil să organizeze și să dispună activități și acțiuni de propagandă cu caracter ostil, atacuri armate asupra structurilor administrative și militare românești, valorificând elementele dintre Prut și Nistru care nutreau sentimente antiromânești și, mai mult, considerau că regimul politic instalat prin revoluția bolșevică din octombrie 1917 le reprezenta mai bine interesele” (p. 7). Și tot ei explicitează: „Considerând că, în abordările realizate până în prezent,

fondurile arhivistice militare sunt puțin sau insuficient valorificate, am considerat necesară aducerea în atenție a unor documente relevante pentru cunoașterea pregătirii și desfășurării evenimentelor din toamna anului 1924, așa cum au fost interpretate de către structurile cu responsabilități în securitatea și apărarea țării, a intervenției acestora pentru restabilirea ordinii, instrumentalizarea cazului, reținerea, judecarea și condamnarea celor considerați inițial ca vinovați de pregătirea și execuția acțiunilor destabilizatoare” (p. 13).

Marea majoritate a celor 378 de documente (extrase din *Registrul istoric. Jurnal de Operații* al Corpului 3 Armată – rapoarte, ordine, telegrame, note telefonice, ordonanțe, note informative, rapoarte informative operative, procese-verbale, instrucțiuni, buletine operative informative; documente emise de către Divizia 12, Brigada 12 Infanterie, Divizia de Dunăre) sunt, firește, din luna septembrie (peste 200 documente emise numai în zece zile: 17-27 septembrie) și ele se constituie într-o oglindă fidelă a celor petrecute atunci.

Cum pe bună dreptate arată cei două autori, „Acțiunile din sud-estul României în septembrie 1924 au fost catalogate la Moscova, Harkov și în mediile de influență bolșevică, *ca fiind o mișcare basarabeană, ceea ce era cu totul fals* (subl.n.), așa cum a fost dovedit din momentul în care persoanele arestate au fost identificate, apoi au dat declarații, din care rezulta clar că totul a fost organizat în laboratoarele politice, de informații și militare de la Moscova, care au utilizat teritoriul Ucrainei ca bază de operațiuni, atât în faza de pregătire, de desfășurare, cât și de recuperare a celor care au reușit să evite capturarea de către trupele române și să treacă la est de Nistru.

Intervenția promptă a structurilor militare românești (unități de infanterie, cavalerie, artilerie, grăniceri, jandarmi, forțe navale fluviale ș.a.) *a avut ca efect înfrângerea forțelor ostile* (subl.n.), urmată de reținerea unui mare număr de persoane, interogarea, judecarea și condamnarea unora, în acord cu gravitatea faptelor comise.

Contrar propagandei sovietice de dinainte și de după evenimentele din zona Tatar Bunar, românii dintre Prut și Nistru, cât și populația de etnie germană din zona operațiunilor, nu au fost implicați în acțiuni ostile autorităților și armatei române. Lista inculpaților, a celor judecați și condamnați este o dovadă în acest sens” (p. 11).

O realizare foarte oportună a istoriografiei noastre de astăzi, abordarea profesională a subiectului în cauză – practic inexistentă după al Doilea Război Mondial în sfera de interes politico-științific românească (ea se adaugă lucrării lui Nicolae Rauș, Gheorghe Neacșu, Dinu Moraru, O

agresiune sovietică împotriva României. Tatar Bunar în documente și în presa românească a vremii, apărută la Cetatea de Scaun în 2017: 350 pp.) –, cu o anumită sensibilitate, dar materializată cu o înțelegere comprehensivă a contextului psiho-socio-istoric, este totodată un indicator al probității științifice și al devotamentului față de relevarea adevărului istoric din partea celor doi valoroși slujitori ai Muzei Clio.

*

În perioada regimului de democrație populară/socialistă („multilateral dezvoltată”) (1948-1989), în cadrul Istoriografiei române – ajustată cu puternice tente politico-ideologice, a căror intensitate varia de la un răstimp la altul – au existat o sumă de perioade istorice – și, mai ales, teme ale acestora – care au fost mai mult sau mai puțin cercetate și prezentate distorsionat sau deloc abordate.

Este cazul participării țării noastre în Campania din Est, din Al Doilea Război Mondial, incidental și cu parcimonie permisă de către autoritățile politice – și, prin urmare, și de cele profesional-instituționale – a fi cercetată de către istorici, iar o subtemă a acestei participări să nu fie deloc abordată. Este vorba de ocuparea, organizarea și administrația teritoriului dintre Nistru și Bug, cunoscut sub numele de *Transnistria* (1941-1944). De abia în primii ani ai mileniului nostru, părți din problematica în speță (*recte* – situația evreilor și a romilor) încep a fi relevate, în lucrări cu caracter științific, publicului larg (semnate de Viorel Achim, Diana Dumitru, Radu Ioanid, Teșu Solomovici, Ana Bărbulescu, Adrian-Nicolae Furtună); pentru conturarea cadrului general, cei interesați au putut lua cunoștință, încă din anii '90 de lucrările (unele reeditate) referitoare la Transnistria semnate de N. Iorga, Teodor T. Burada, Florin Rotaru (ed.), Jean Ancel, Nichita Smochină, Anton Golopenția, Ioan Silviu Nistor, Șerban Alexianu.

În suita acestor preocupări, apariția, în 2024, a unui volum documentar cu caracter specios, dedicat Transnistriei, se constituie într-un fapt remarcabil – prin unicitatea sa, ca și a specificului autorului – un ofițer în rezervă, dar și cu studii istorice (inclusiv Doctorat, susținut în 2011, sub conducerea profesorului Valentin Ciorbea), pasionat de cercetarea istoriei celui de-Al doilea război Mondial –respectiv, cu referire directă la România.

Cercetătorul științific independent **Marin Voicu**(n. 1963; absolvent, în 1985, al Școlii Militare de Ofițeri Activi Sibiu, respectiv al Specializării Istorie, în 2003, din cadrul Universității „Ovidius”), este autor a mai multor merituoase volume din aceeași arie tematică (Armata Română pe Frontul de Est în Al doilea Război Mondial)– *De la ultimatumul URSS la porțile Stalingradului. Starea de spirit a Armatei Române în perioada 26 iunie*

1940-septembrie 1942 (2012; o ediție nou, în 2019, sub titlul *Pentru neam și țară. Starea de spirit a Armatei Române în perioada 26 iunie 1940-septembrie 1942*), *Din istoria Armatei Române, 1940-1942. Documente* (2015), *Sacrificiu și supraviețuire. Armata Română la Cotul Donului și Stepa Calmucă, 1942-1943* (2018; o a doua ediție în 2019).

Lucrarea la care facem referință este o carte de documente (2 volume) – *Transnistria 1941-1944. Adevărul din testimonii*. Volumul I *Viața sub guvernământ românesc*. Ediție de Voicu Marin, Editura Militară, București, 2024; tab. 440 pp. *Transnistria 1941-1944. Adevărul din testimonii*. Volumul II *Între resemnare și nesiguranță*. Ediție de Voicu Marin, Editura Militară, București, 2024 508 pp.

Structura lor este următoarea

– Vol. I: *Cuvânt-înainte* (pp. 7-8) Profesor dr. Valentin Ciorbea Membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România. *Studiu introductiv* (pp. 9-30), *Lista abrevierilor* (pp. 31-32). *Argument* (pp. 33-34). *Lista documentelor* [1-181] (pp. 35-49). Respectiv, documentele segmentate tematic – I. *Permanența românilor la est de Nistru* (pp. 51-72). II. *Transnistria, după retragerea armatei roșii* (pp. 73-104). III. *Dorința profesorului George Alexianu* (pp. 105-106). IV. *Preluarea siguranței, administrării și exploatarei economice a Transnistriei* (pp. 107-145). V. *Normalizarea vieții transnistrene* (pp. 147-189). VI. *Viața socială. Secvențe transnistrene* (pp. 191-244). VII. *Propaganda românească în Transnistria* (pp. 245-262). VIII. *Iridenta ucraineană în Transnistria* (pp. 263-280). IX. *Pagubele suferite și cheltuielile efectuate de România în Transnistria* (pp. 281-288). X. *Învățământul* (pp. 289-305). XI. *Activitatea comercială. Schimburile economice cu România* (pp. 307-324). XII. *Aprovizionarea trupelor germane staționate în Transnistria* (pp. 325-327). XIII. *Funcționarii* (pp. 329-340). XIV. *Odessa* (pp. 341-379). XV. *Viața spirituală. Misiunea Ortodoxă Română în Transnistria* (pp. 381-435). *Bibliografie selectivă* (pp. 437-440).

– Vol. II. *Cuvânt-înainte* (pp. 7-8) Profesor dr. Valentin Ciorbea Membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România. *Lista abrevierilor* (pp. 9-10). *Argument* (pp. 11-12). *Lista documentelor* [182-327] (pp. 13-23). XVI. *Deportarea evreilor în Transnistria* (pp. 25-123). XVII. *Evacuarea Țiganilor în Transnistria* (pp. 125-174). XVIII. *Organizarea evacuării Transnistriei* (pp. 175-205). XIX. *Vinovat de a fi fost funcționar român în Transnistria* (pp. 207-216). XX. *Jandarmeria raportează. Memoria documentelor* (pp. 217-504). *Bibliografie selectivă* (pp. 505-508).

Așa cum subliniază profesorul Valentin Ciorbea –mentor al merituosului cercetător și iubitor de istorie –, „Se poate remarca preocuparea domnului dr. Marin Voicu de a aduce spre cunoaștere izvoare istorice din care specialistul sau cel interesat de adevărul istoric privind situația din Transnistria între 1941-1944 să poată judeca singur realitatea, așa cum relevă cele 327 de testimonii” (p. 8). Cât îl privește de autor, el ține să accentueze de la început că „Importanța istorică a perioadei administrării teritoriului dintre Nistru și Bug rezidă în *unicitatea evenimentului istoric pentru poporul român: a fost prima și singura dată în istoria milenară a poporului român când statul român a fost pus în fața unui examen extrem de dificil* (subl.n.), acela al demonstrării capacității de a administra și reda normalitatea vieții unui spațiu geografic care nu i-a aparținut, cu o structură socială, politică și economică total diferite și, mai mult decât atât, dezorganizată și distrusă drept consecință a desfășurării operațiilor militare și acțiunilor deliberate ale armatei sovietice din vara anului 1941” (p. 14).

De asemenea, autorul arată în *Studiu introductiv*, că, „În accepțiunea mareșalului Ion Antonescu, de modul în care România reușea să demonstreze capacitatea de administrare în Transnistria *urma să depindă poziția și argumentele statului român în timpul negocierilor, al sfârșitului războiului, pentru recuperarea teritoriilor pierdute în fatidicul an 1940* (subl.n.), punct de vedere precizat în timpul ședinței din 13 noiembrie 1941 a Consiliului de Miniștri: «Pentru noi, în primul rând, Transnistria este un gaj în mâna noastră. În al doilea rând, când se va pune problema total și definitivă a reorganizării Europei, România, în această situație, va putea să vorbească altfel decât a putut vorbi la ultimatumul lui Molotov (din 26 și 28 iunie 1940 – n.n.) și până la 6 septembrie 1940 și cum a putut vorbi de la 6 septembrie 1940 și până la 22 iunie 1941. Ea [Transnistria] este un gaj în mâna noastră și avem datoria de a face dovada în fața istoriei că suntem în stare să administrăm o țară mare. Toate acestea trebuie avute în vedere, fiindcă numai așa vom putea duce la bun sfârșit toate revendicările pentru care luptăm cu toții»” (pp. 14-15); și, totodată, să „argumenteze” că „Chiar dacă guvernarea românească în Transnistria a constituit subiectul mai mult lucrări (face referire la cele două lucrări cu caracter specios: Olivian Verenca, *Administrația civilă română în Transnistria 1941-1944* (Chișinău, 1993, 159 pp; Ediția a II-a, îngrijită de Șerban Alexianu: București, 2000, 399 pp.; respectiv: Vladimir Solonari, *Imperiul-satelit. Guvernarea românească în Transnistria. 1941-1944*, București, 2021, 400 pp.; traducere a ediției princeps, apărute la New York, în 2019, sub titlul *A Satellite Empire – Romanian Rule in Southwestern Ukraine, 1941-1944*; 328 pp. – n.n.), considerăm ca fiind necesară publicarea documentelor păstrate în

arhive, referitoare la preluarea administrării și exploatării economice a Transnistriei, precum și a activității Guvernământului Transnistriei, în perioada 1941-1944, ca instrument de cercetare pentru istorici, dar și pentru publicul interesat de subiectul în sine.

Necesitatea editării acestui volum de documente *rezidă în informațiile și concluziile contradictorii reieșite din lecturarea lucrărilor care tratează subiectul în discuție* (subl.n.), situație ce creează confuzii și nedumeriri publicului cititor, astfel că oferirea izvoarelor primare exclude orice fel de inadvertențe la problematica în discuție” (p. 33).

Rămâne meritul pasionatului scormonitor în arhive în a fi redat, documentar, o parte din istoria noastră circumstanțiată geopoliticii regionale din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial.

***NEW BOOKS ABOUT BESSARABIA BETWEEN 1918 AND 1924
AND TRANSDNIESTER 1941-1944***

-abstract-

Key words: book review, Transdnier, Bessarabia, 1918, interwar, World War II, Romania, USSR.

Book review for two recent volumes, I. Giurca - 1918. *Unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna. Aspecte politice, economice, culturale și militare* and Vitalie N. Ciobanu, *Armata Română și Basarabia ianuarie-martie 1918*, detail important aspects of the Romanian-Russian/Soviet relations.